

Asia: VN/16819/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle kansaneläkelain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain sekä eräiden muiden etuuslakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pyydämme ystävällisesti ottamaan kantaa ehdotuksiin sekä tarvittaessa tuomaan esiin myös perustelut näkemyksillenne.

Voitte halutessanne tuoda esiin myös sellaista keskeistä tietoa, joka näkemyksenne mukaan vaikuttaa esityksen vaikutusten arviointiin.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy kiittää mahdollisuudesta lausua käsittelyssä olevasta esitysluonnoksesta. Toteamme kuitenkin samalla, että kesäaikaan juhannuksen jälkeen lausunnonlehdelle esitykselle olisi toivottavaa antaa pidempi lausuntoaika. Oikeusministeriön Säädösvalmistelun kuulemisohjeessa kohdassa 1.9. todetaan:

”Säädösehdotuksista pyydettyjen kirjallisten lausuntojen antamiseen varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Lausuntoaikaa on aihetta pidentää, jos se muuten ajoittuisi yleiseen lomakauteen.

Lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla edellä mainittua lyhyempi. Tällöin lausuntoaika perustellaan lausuntopyyntöissä sekä hallituksen esityksessä taikka asetuksen tai määräyksen esittelymuistiossa.”

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kokonaisuutena Hyvil suhtautuu positiivisesti esitysluonnoksen taustalla olevaan sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamis- ja selkeyttämispyrkimyksiin. Vuosikymmeniä sitten luodut etuusjärjestelmän periaatteet eivät välttämättä enää vastaa nykyistä yhteiskunnallista tilannetta ja niiden uudistaminen on kannatettavaa. Myös taloudellisten säästöjen hakeminen etuusjärjestelmästä on julkisen talouden tilanne huomioiden sinänsä ymmärrettävää.

Esitysluonnoksessa ollaan kuitenkin hyvin pikaisella aikataululla tekemässä muutosta osittain samoihin etuusjärjestelmän osiin kuin jo vuoden 2024 budjettivalmistelussa tehtiin. Ehdotetut säästöt kohdistuvat siis kertautuvasti samaan kohdejoukkoon, johon on jo kohdistettu säästötoimia. Muutettavaksi ehdotettujen etuuksien saajien nuorten kohderyhmä on erityisen haavoittuvassa asemassa. Ehdotetut muutokset voivatkin esitysluonnoksen mukaan mahdollisesti estää ja vähentää vammaisten nuorten kouluttautumista ja oppivelvollisuuden suorittamista esimerkiksi vähävaraisissa perheissä tai maaseudulla asuvan nuoren kohdalla, jonka opiskeluvaihtoehdot ovat rajalliset. Hallituksen yhtenä keskeisimpänä tavoitteena on saada mahdollisimman moni työikäinen kansalainen työllistymään ja esityksen voi joiltain osin arvioida olevan suoraan tämän tavoitteen vastainen.

Monen vammaisen tai pitkäaikaissairaana nuoren oppivelvollisuuden suorittaminen ja kouluttautumismahdollisuudet heidän tarpeitaan vastaavissa oppilaitoksissa ovat vammasta tai sairaudesta johtuen rajallisemmat kuin muiden oppivelvollisuusikäisten nuorten. Tästä syystä myös erilainen taloudellisen tuen tarve opintojen tukemiseen tulisi jatkossakin mahdollistaa. On perusteltua, että vammaisen nuori, joka ei vammansa vuoksi voi koskaan tehdä täysipäiväistä työtä, ei velkaannu opiskelujensa aikana, koska hänen mahdollisuutensa opintolainan takaisinmaksuun ovat pienemmät kuin vammattoman nuoren. Hän ei myöskään välttämättä pysty vammastaan johtuvista syistä opintojen ohella huolehtimaan lisätuloista esimerkiksi kesällä tai viikonloppuisin. Mikäli alaikäisten vammaisten nuorten opiskelumahdollisuuksia ei jatkossa tueta enää nuoren tai ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusrahajärjestelmän kautta, tulisi heidän tilanteensa ehdottomasti huomioida opintoetuusjärjestelmää uudistettaessa esimerkiksi lisäämällä opintorahaan tai lainanottovelvollisuuteen vammasta tai sairaudesta johtuvaa harkintaa.

Hyvii huomauttaa, että ikärajojen nostaminen niin kuntoutusrahan, sairauspäivärahan kuin Kelan eläkkeidenkin osalta tulisi perustua yhdenmukaiseen systematiikkaan muun etuusjärjestelmän kanssa. Nyt ehdotettuja muutoksia perustellaan sekä vanhemman elatusvelvollisuudella että oppivelvollisuuden nostolla osittain ristiriitaisesti. Oppivelvollisuuden suorittaminen on mahdollista alaikäisenä, mikä edelleen tämänkin esitysluonnoksen ehdotusten toteutuessa huomioidaan työttömyysturvajärjestelmässä. Hyviiin näkemyksen mukaan työttömyysturvaan ehdotetun logiikan tulisi ulottua myös vähintään sairauspäivärahan ikärajiin. Nyt käsittelyssä olevan esitysluonnoksen myötä voidaan päätyä tilanteeseen, jossa nuori voi suorittaa oppivelvollisuutensa 17-vuotiaana ja työllistyä, mutta hänelle/hänen työnantajalleen ei maksettaisi sairauspäivärahaa ennen kuin nuori täyttää 18 vuotta. Esityksen vaikutusarvioissa asia kuitataan toteamuksena. Tuntuu oudolta, että esitettyjen muutosten seurauksena alaikäinen työntekijä asetetaan lain edessä eri asemaan sairauden, vian tai vamman suhteen kuin täysi-ikäiset. On todennäköistä, että ehdotetulla muutoksella olisi myös kielteisiä vaikutuksia näiden nuorten työllistymiseen. Kyseessä on luonnollisesti pieni joukko nuoria, mutta heidän tilanteensa tulisi yhdenvertaisuuden näkökulmasta huomioida esitysluonnoksessa. Sinänsä olisi vastaavasti selkeintä turvata myös esimerkiksi kesätöissä olevien nuorten sairausajan etuudet yhdenvertaisesti muiden määräaikaisten työntekijöiden kanssa.

Vaikuttaa myös erikoiselta, että etuusjärjestelmää yhdestä kohtaa yhdenmukaistetaan ja perustellaan sitä vanhemman elatusvelvollisuudella, mutta samalla ei korjata järjestelmässä olevia

muita epäloogisuuksia. Esimerkiksi Kelan myöntämän erityishoitorahan yläikäraja on 15 vuotta. Monilla perheillä - erityisesti nyt ehdotettujen muutosten toteutuessa - olisi kuitenkin välttämätöntä saada erityishoitorahaa myös sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 16 vuotta. Erityishoitorahan ikärajaa voi pitää joiltain osilta perusteltuna nyt, koska sen päättymisen jälkeen nuorelle on ollut mahdollista myöntää kuntoutusrahaa, eläkettä tms., joka osaltaan on ollut auttamassa perhettä selviytymään lapsen sairastumistilanteessa ja mahdollistanut vanhempien tiiviin mukana olon hoitoprosessissa esimerkiksi syömishäiriöisen nuoren kohdalla. Lisäksi esitysluonnoksen perustelujen valossa myös lapsilisän nykyiselle 17 vuoden yläikärajalle on vaikea löytää perusteita.

Esitysluonnoksen s. 39 todetaan toimeentulotuen osalta, että kunnan myöntämän täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen määrän kasvua on hyvin vaikea arvioida. Huomautamme, että täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisestä vastaavat hyvinvointialueet. Kunnilla on vastuu ainoastaan perustoimeentulotuen 50 % rahoituksesta. On kestävämpää, että hyvinvointialueiden vastuulla olevien toimeentulotuen muotojen kustannusvaikutusten arviointi jätetään hallituksen esityksissä toistuvasti ylimalkaiseksi. Vastaava muotoilu on sisällytetty jo useamman säästölain vaikutusarviointeihin. On todennäköistä, että sekä perustoimeentulotuen että täydentävän ja myös ehkäisevän toimeentulotuen kustannukset tulevat kasvamaan huomattavasti enemmän kuin esityksessä nyt on ennakoitu ja kustannusten kasvua tulisi aidosti myös arvioida. Toimeentulotuen kustannusten kasvaessa myös hyvinvointialueiden sosiaalialan ammattihenkilöiden resurssitarve kasvaa, mitä ei myöskään ole nyt sisällytetty vaikutusarvioihin edes huomiona.

Asiakasmaksulain 7.3 §:n mukaan lastensuojelulaissa tarkoitetuista perhehoidosta tai laitoshuollosta taikka asumispalveluista aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi voidaan periä kohtuulliseksi katsottava maksu lapsen tai nuoren tuloista, korvauksista tai saamisista. Hyvinvointialue voi käyttää asiakasmaksulaissa säädettyä oikeuttaan periä ja nostaa asiakasmaksulaissa säädettyt etuudet ja korvaukset ja käyttää ne lapselle järjestetyn hoidon ja huollon korvaamiseen. Näistä tuloista, korvauksista ja saamisista on kuitenkin varattava 40 % sijoitetun lapsen itsenäistymisvaroihin. Esitysluonnoksessa tulisi arvioida myös, miten ehdotetut muutokset vaikuttaisivat hyvinvointialueiden mahdollisuuksiin periä itselleen hoidon korvauksia sekä lapsen tilanteeseen itsenäistymisvarojen kertymisen suhteen. Todennäköisesti hyvinvointialueille kerättävät hoidon korvaukset ja itsenäistymisvarat pienenisivät.

Myös vammaisten nuorten osalta tulisi esitysluonnoksessa tarkemmin selvittää, mitä vaikutuksia kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan sekä Kansaneläkelaitoksen nuoren kuntoutusrahan alaikärajan nostamisella 16 vuodesta 18 vuoteen on hyvinvointialueiden tulokertymään ja sosiaalipalvelujen tarpeeseen. Osa eläkettä saavista vammaisista nuorista saattaa esimerkiksi asua laitoshoidossa ja hyvinvointialueella on oikeus periä eläketulo laitoshoidon kustannusten kattamiseksi. Erityisen tärkeää tämän arvioinnin tekeminen on suhteessa uuteen valmistelussa olevaan vammaispalvelulakiin, joka on ehdotettu myös tulemaan voimaan 1.1.2025 ja jonka soveltamisalaperiaatteeseen ehdotetaan merkittävää muutosta.

Nuoren kuntoutusraha on alun perin luotu ehkäisemään vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten siirtymistä eläkkeelle alaikäisinä ja turvaamaan heidän opiskeluaan ja kuntoutumistaan.

Esitysluonnoksen perusteella Kelan kuntoutusrahajärjestelmään jäisi edelleen erillinen nuoren kuntoutusraha (20 §), muilla perustein myönnettävien kuntoutusrahamuotojen lisäksi, ikävuosille 18-19 -vuotta (huom. pykälän otsikointi esitysluonnoksen rinnakkaissäännöksissä virheellinen). Nuorten kuntoutusrahan yhtenä edellytyksenä on henkilökohtaisen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatiminen, johon nyt ei ehdoteta muutosta. 20 §:n 3 momentissa henkilökohtaisen opiskelu- ja kuntoutussuunnitelman laatiminen asetetaan hyvinvointialueen tehtäväksi. Suunnitelma tulee toimittaa maksutta kuntoutusrahahakemuksen liitteeksi. Lisäksi pykälän 4 momentissa on erillinen asetuksenantovaltuus mm. suunnitelman laatimisen täsmentämiseksi. Epäselväksi jää, miksi tässä säännöksessä säilytetään täysi-ikäiselle nuorelle erillinen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatimisvelvoite, kun tehtävä on alun perin selkeästi asetettu alaikäisen nuoren oikeuksien toteutumiseksi ja mitä tämä käytännön toimeenpanossa tarkoittaisi. Sääntelyä tulisi näiltä osin selkeyttää ja varmistaa samalla vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten oikeuksien toteutuminen.

Huomioiden toinen lausunnolla oleva hallituksen esitysluonnos (VN/36258/2023), jossa nuorten ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusrahoikeutta rajataan mm. ns. Nuotti valmennuksen osalta, näiden kahden esityksen kokonaisvaikutukset sekä kohderyhmien päällekkäisyydet ja lopulliset oikeudet jäävät erittäin epäselviksi. Myöskään kuntoutusrahajärjestelmästä ei näiden kahden esitysluonnoksen perusteella vaikuta tulevan millään tavalla selkeä, vaan pikemminkin vielä epäselvempi ja vaikeammin hahmotettava kuin nykyisin. Käsittelyssä olevassa esitysluonnoksessa tulisi koota muutosten kohteena oleva nuorten kohderyhmä/-t etuuksittain yhteen esimerkiksi taulukkomuodossa (ml. ammatillisena kuntoutuksena myönnettyt kuntoutusrahat ja niiden saajat) ja kuvata kohderyhmä/-t ja heidän oikeutensa eri etuuksiin ennen ja jälkeen ehdotettujen muutosten, jotta todelliset ehdotettujen muutosten vaikutukset ja kohdistuminen olisivat paremmin hahmotettavissa. Samalla esitysluonnokseen tulisi lisätä yhteisvaikutusarviot nuorten ammatillisen kuntoutuksen lakiesitysluonnokseen liittyen.

Korpela Annika
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy - Vastuuvalmistelija Ellen Vogt